

*Dr Tatjana Lukić, docent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA¹ (NA NIVOU EVROPSKE UNIJE)

Sažetak: *Pranje novca i finansiranje terorizma sve više postaju predmet interesovanja svetske zajednice, jer su države uvidele da je otklanjanje uzroka najefikasniji vid borbe protiv ovog vida kriminaliteta. Zbog brojnih sličnosti, dovode se nužno u vezu i predstavljaju predmet jedinstvenog regulisanja u brojnim konvencijama i direktivama na nivou Evropske Unije i na svetskom nivou. U ovom radu pažnja je posvećena sličnostima ali i razlikama između pranja novca i finansiranja terorizma, definicijama i obrazloženjima, metodama i tipologijama pranja novca i finansiranja terorizma. Posebno je obrađeno pitanje međunarodne saradnje u okviru EU, kao i saradnje EU sa SAD-om u preventivnoj i represivnoj borbi protiv ovog vida kriminaliteta.*

Ključne reči: *pranje novca, finansiranje terorizma, Evropska Unija, Varšavska konvencija, FATF*

1. Uvodna razmatranja

Ogromne svote novca koje proističu iz organizovne kriminalne delatnosti su za same kriminalce nedovoljno korisne jer se radi o tzv. *prljavom novcu* čije korišćenje može imati za posledicu samorazotkrivanje izvršilaca tzv. predikatnih krivičnih dela, i zbog toga, takav novac je neophodno konvertovati u legalan, postupkom opšte poznatim kao pranje nov-

¹ Rad je posvećen projektu *Pravo Srbije u evropskoj perspektivi* br. 149042 koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

ca. S obzirom da se pranje novca često izjednačava sa pojmom finansiranja terorizma, u smislu da se pranje novca i finansiranje terorizma smatraju istim aktivnostima, borba protiv istih je od presudnog značaja.

Pranje novca obuhvata čitav niz različitih mera i aktivnosti koje imaju za cilj da nezakonito stečene prihode, sa naizgled legitimnim ili zakonitim poreklom pretvore u legitimna sredstva. Ono bi se najopštije moglo definisati kao postupak prikrivanja postojanja, ilegalnosti izvora i upotrebe prihoda koji su rezultat kriminalne delatnosti, i njihove legalizacije. U središtu postupka pranja novca je obmana, odnosno prikazivanje nadležnim organima načina sticanja imovine, kao zakonito, i njeno korišćenje kao zakonito stečenih prihoda. Pranje novca je tip poslovne transakcije, nelegalnog finansijskog instrumenta i veoma sofisticiranog finansijskog mehanizma koji po formi, strukturi i kompleksnosti nije unificiran, već izuzetno fleksibilan, inovativan i adaptilan.²

Pranje novca i finansiranje terorizma - globalni su problemi koji prevazilaze državne granice. Oni koji podržavaju terorističke organizacije vrše i tako zvano pranje novca, odnosno „zametanje“ traga njegovom izvoru. Oni zatim taj novac preusmeravaju u pravcu terorističkih organizacija, koristeći kao masku različite firme, uključujući i dobrotvorne organizacije. Oni stalno menjaju i usavršavaju tehnike prevare, a organi gonjenja nastoje da održe korak s njima ili, čak, korak ispred njih. Prekidanje finansijske podrške teroristima ključni je cilj organa gonjenja. Rasturajući i onemogućavajući finansijske mreže, državni organi umanjuju sposobnost terorističkih organizacija da uopšte dostignu stepen gde im treba još samo „nešto malo dolara“ da bi potpuno isfinansirali jednu terorističku akciju.

Treba biti svestan činjenice da je nemoguće tačno ukazati na tačku gde je prekinut dotok novca i time sprečen neki teroristički napad. Prekid finansiranja terorista je samo jedan od aspekata široko shvaćene borbe protiv terorizma, ali isto tako izuzetno značajan. Jednostavno, veličina i kompleksnost globalnog finansijskog sistema, samo ono što se dešava u jednom danu, u 24 sata, i pretraživanje nečeg što se dešava u Aziji, Evropi, Latino Americi, Sjedinjenim Državama - jednostavno je nemoguće. Tako veliki problemi stvaraju i velike izazove da se problem razreši. Osim toga, terorističke grupe, kao što je Al - Quaida, stalno traže nove načine za prikupljanje novca i za prikrivanje tragova tog novca.

Važno je da se i na delatnost teroriste gleda kao na dobro organizovani kriminal. Teroristi ne bi bili ništa da nisu prilagodljivi i u sistemu. Al

² B.Ljutić, Suprotstavljanje pranju novca u Evropskoj Uniji, Pravni informator br.5/2003, 34.

- Quaida, na primer, koristi dijamante kao način plaćanja - radi lakšeg premeštanja svojih fondova sa jednog mesta na drugo. Njihovi kuriri tako krijumčare novac preko međunarodnih granica.

Postojeći zakoni, nažalost, ne „pokrivaju“ sve moguće načine na koji teroristi dobijaju ili kanališu svoj novac. Međutim, nije stvar u tome da postoji zakon koji može da eliminiše sve to, nego je u tome da se bude dovoljno fleksibilan da se novi zakoni uvode prema potrebama na osnovu iskustava stručnjaka koji se bave borbom protiv terorizma. Eksperti inače kažu da će uspeh u borbi protiv terorizma uveliko zavisiti od toga koliko se brzo vlasti mogu adaptirati na nove terorističke izazove.

Terorizam je jedan od najznačajnijih i istovremeno najopasnijih ugrožavajućih fenomena našeg doba. Već površni uvid u konkretne podatke to nesporno dokazuje. Podaci nam pokazuju da danas u svetu deluje preko 600 različitih terorističkih organizacija (25% njih ima preko hiljadu članova, a neke od njih i desetine hiljada članova) od čega ih je prema shvatanjima i standardima američke administracije 29 posebno značajno budući da imaju obeležja međunarodnih³ terorističkih organizacija.⁴

Delovanje terorističkih organizacija je samo jedna od dimenzija savremenog terorizma. Istorijski posmatrano, državni terorizam podrazumeva sistematsku upotrebu nasilja od strane države prema vlastitom stanovništvu, upotrebu nasilja vladajućih nad podređenima, prvenstveno sa ciljem očuvanja vlasti. Od vremena Francuske revolucije i uspostavljanja „vladavine terora“ 1793-1794. (*Regime de la Terreur*), razdoblja kada je reč teror prvi put utisnuta u politički rečnik, česti su primeri sistematske upotrebe nasilja prema vlastitom stanovništvu. Dovoljno je prisetiti se totalitarnih režima poput nacizma, fašizma i staljinizma ili, pak, niza diktatorskih režima u Latino Americi. Imajući

³ Pojam međunarodni terorizam u savremenim uslovima uključuje različita određenja. Ponekad je reč o državno sponzorisanom terorizmu usmerenom protiv druge države, ponekad o saradnji između različitih terorističkih organizacija, a ponekad o terorističkim napadima na strane državljane u matičnoj državi ili u inostranstvu. Videti: LA-QUEUR, W. *The Age of Terrorism*, Boston 1987., str. 266. U osnovi, međunarodni terorizam podrazumeva terorizam koji uključuje državljane i teritorije (kao planere, izvršioce, žrtve ili ciljeve) više od jedne države. Pojam međunarodni terorizam je u upotrebi od početka 1980-ih. Godine 1981. tadašnji američki državni sekretar *Alexander Haig* optuživao je SSSR da pomaže međunarodne teroriste. Godinu dana kasnije u knjizi „*Terror Network*“ *Claire Sterling*, međunarodni terorizam je dobio i teorijsko obrazloženje. Uz pojam međunarodni terorizam u upotrebi je i pojam transnacionalni terorizam, kao i globalni terorizam.

⁴ Videti: *Patterns of Global Terrorism 2000*, United States Department of State, April 2001.

u vidu dugotrajnost tih režima interesantno je upitati se: kakav je kvantitativni odnos državnog terorizma i terorizma koji sprovode terorističke organizacije. Mada egzaktna empirijska istraživanja nisu raspoloživa, čini se da su u pravu oni autori koji tvrde da su od vremena nastanka terorizama do danas države najveći korisnici terorističkog nasilja.⁵ Kada se državni terorizam posmatra u savremenim uslovima nije reč samo o državama koje su suočene sa terorizmom pa u borbi protiv njega (kao posledice) provode jedini efikasan instrument „*terorisanje terorizma*“. Državni terorizam takođe podrazumeva da se niz terorističkih akcija događa pod sponzorstvom i uz svestranu pomoć pojedinih država. Međunarodna zajednica, predvođena Sjedinjenim Američkim Državama, označava Iran, Irak, Siriju, Libiju, Severnu Koreju, Kubu i Sudan kao države koje sponzorišu međunarodni terorizam, zbog čega se nalaze u svojevrsnoj međunarodnoj izolaciji.

Kao ugrožavajući fenomen terorizam postaje sve opasniji jer su mu mogućnosti, dometi u učinci sve veći. On je u savremenim uslovima u stanju da u svetskim razmerama nanese mnogostruko veće štete, izazove veće žrtve, teškoće i nevolje od onih koje je ranije nanosio. To je razlog zašto on prerasta u globalni problem. Međutim, iako je terorizam globalni problem ne znači da sve države sveta zaista i jesu suočene sa problemom terorizma. Terorizam je globalni problem u smislu da se sve države mogu suočiti sa njim.

2. Osnovi protivterorističkog delovanja – borba protiv finansiranja terorizma

Kada se razmatra pitanje protivterorističkog delovanja savremene demokratske države uočava se nekoliko dilema. Kao prvo, postavlja se pitanje obima i intenziteta državne protiv-akcije na terorizam. Prime-reno bi bilo da države preduzimaju akcije koje su proporcionalne opasnosti koja se želi sprečiti. Međutim, savremena praksa je sasvim drugačija. Reakcije država često su nasilnije ili pak, u blažem slučaju, identične akcijama terorista čime se neminovno dalje samo generiše spirala nasilja.

Ukoliko se u kontekstu protivterorističkih strategija terorizam shvati u potpunosti tj. sa svim elementima njegove strukture, sasvim je jasno da je najefikasnije sredstvo za eliminisanje terorizma otklanjanje njegovih uzroka. Ukoliko to nije slučaj, a najčešće nije, teorijski posmatrano, problematici političkog nasilja koje eskalira ka terorizmu,

⁵ Townshend C., *Terorizam*, Sarajevo 2003, str. 24.

kao njegovom najradikalnijem obliku, država se suprotstavlja na više načina. Sa jedne strane, moguća je primena niza aktivnosti u okviru tzv. kriminalizacije. To podrazumeva primenu pravnih mehanizama kroz institucije pravnog poretka odnosno primenu izvornih ili modifikovanih pravno ustanovljenih krivičnih postupaka. S druge strane, tzv. militarizacija⁶ uključuje upotrebu vojnih snaga i uspostavljanje znatno represivnijeg zakonodavstva prilagođenog vojnom delovanju (vojno zakonodavstvo). Time se vojnim snagama omogućuje upotreba niza instituta koje, u pogledu „zakonitosti“ primene pravosudne i političke institucije ne mogu u potpunosti i efikasno kontrolisati. Istovremeno, budući da su političko nasilje i terorizam iznad svega eminentno pitanje, a time i međunarodne bezbednosti, za sprečavanje izvođenja terorističkih akata (ali ne i suzbijanje terorizma u njegovom totalitetu), kako pokazuje savremena praksa, koristi se i nacionalni obaveštajni sistem sa svim svojim komponentama: obaveštajne službe, protivobaveštajne službe i službe bezbednosti. Njihovo delovanje ima dve dimenzije. Sa jedne strane, one pružaju podršku policijskim i pravosudnim, odnosno vojnim snagama, dok, s druge strane, izvodeći tzv. tajne operacije (*covert actions*)⁷ kojima se na tajni način želi uticati na procese i događaje na nekom području, neposredno, samostalno ostvaruje zacrtane ciljeve. Primena pravnih mehanizama, odnosno krivičnih postupaka primerenija je demokratskoj državi. Međutim, mehanizmi „kriminalizacije“ najčešće su neefikasni u borbi protiv političkog nasilja i terorizma. Mehanizmi iz sklopa „militarizacije“ i posebno tzv. tajne operacije znatno su efikasniji, ali istovremeno i ugrožavaju demokratski kredibilitet vlade koja ih primenjuje budući da se vlade, posebno u primeni tzv. tajnih operacija, ustvari, koriste istim metodama kao i teroristi.

⁶ Ovaj model je u pojedinim fazama u pokušaju rešavanja sukoba u Severnoj Irskoj koristila Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Više videti: Bilandžić M. *Severna Irska između rata i mira*, Zagreb 2005.

⁷ Pod tajnim akcijama (*Covert Action*) podrazumevaju se pokušaji određene države da utiče na događaje u drugim državama ili na drugim teritorijama bez otkrivanja svoje umešanosti. Za ovaj tip aktivnosti u zapadnoj terminologiji, pored pojma „tajne akcije“, koriste se i pojmovi „tajne operacije“, „akcije tihe opcije“, „akcije treće opcije“, „prikrivena delovanja“, dok ruska terminologija poznaje pojam „aktivne mere“ (*Active Measures*). Unutar britanskih obaveštajnih i bezbednosnih službi ovaj tip aktivnosti naziva se „akcijama poremaćaja“/„akcijama koje izazivaju dezorganizaciju“ (*disruptive action*). Više videti: Godson R., *Intelligence Requirements for the 1980's: Covert Action*, Washington 1981., str. 1. i Urban M., *UK Eyes Alpha: The Inside Story of British Intelligence*, London 1996., str.35.

Navedeno ukazuje na složenost borbe protiv terorizma. Koncept liberalne demokratije kao najsavršeniji oblik življenja savremenog čoveka suočen je sa nizom izazova i dilema kada je u pitanju protiv-terorističko delovanje. Terorizam i teror nedržavnih entiteta bitno ugrožavaju bezbednost demokratskih država. Međutim, isto tako njihove osnovne vrednosti, pre svega koncept liberalizma, ugrožavaju i mere koje države primenjuju (ograničenja prava i sloboda pojedinaca) u borbi protiv terorizma. Savremene demokratije još uvek jednostavno nisu našle primerene odgovore za delovanje u *sivoj zoni* između politike i rata u kojoj se nalazi i u kojoj deluje terorizam.

Odlučnost međunarodne zajednice da se suprotstavi terorizmu pre 11. septembra 2001. godine nije dala posebne rezultate zbog jednog jednostavnog razloga: dok se jedni bore protiv terorizma drugi ga podržavaju, stvaraju preduslove za njegovu primenu protiv drugih ili ga, čak sponzorišu dok služi njihovim ciljevima. Uz uvažavanje većeg stepena saglasnosti u pogledu, bar deklarativnog, osuđivanja terorizma od strane većine država u svetu kao i potpisivanja niza međunarodnih konvencija i sporazuma o borbi protiv terorizma,⁸ ipak se nameće zaključak da se takvo stanje nije značajnije promenilo do današnjih dana.

Savet bezbednosti UN je 29. septembra 2001. prihvatio Opštu rezoluciju protiv terorizma (Rezolucija 1368). Pri donošenju Rezuolucije Savet bezbednosti se pozvao na poglavlje sedam Povelje UN-a koje podrazumeva delovanje svetske organizacije i svih njenih članica u vezi sa akcijama koje se odnose na pretnje miru, kršenje mira i akte agresije. Pozi-

⁸ Na svetskom nivou jedinstveni dokument koji bi zabranjivao terorizam nije postojao sve do današnjih dana. Tri dosadašnje rezolucije Opšte skupštine Ujedinjenih nacija (3034/XXVII od 18. decembra 1972., 31/102 od 15. decembra 1976. i 32/147 od 16. decembra 1977.) u kojima se „... izražava zabrinutost zbog sve učestalijih akata međunarodnog terorizma...“ te „...osuđuje vršenje terorističkih akata od strane kolonijalnih, rasističkih i tuđinskih režima...“ zbog činjenice da ih nisu podržale najmoćnije svetske sile (primer protiv rezolucije iz 1977. glasali su: Australija, Belgija, Kanada, Izrael, Japan, Luksemburg, Holandija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države) imaju ograničenu pravnu snagu i time nisu dovoljne za efikasnu borbu protiv terorizma na nivou svetske zajednice. Međunarodna zajednica borbu protiv terorizma nastoji sprovesti kroz niz multilateralnih konvencija koje se bave pitanjima krivičnog sankcionisanja pojedinih aktivnosti povezanih sa terorizmom ili terorizmom u celini na regionalnom nivou. Tako na primer Haška konvencija (Hague Convention) iz 1970. pokriva područje otmice aviona; Montrealska konvencija (Montreal Convention) iz 1971. se bavi pitanjem sabotaža u avionskom saobraćaju; dok Evropska konvencija o sprečavanju terorizma (European Convention on Suppression Terrorism – ECST) iz 1977. pokriva terorizam, gotovo, u celosti, ali samo na području Evrope itd. Pored ovog, svaka od država u okviru svog nacionalnog zakonodavstva ima odredbe koje sankcionišu terorizam.

vanje rezolucije 1368 na poglavlje sedam Povelje ujedno znači i trenutnu obavezu u njenoj primeni od strane država članica svetske organizacije. Državama članicama UN-a rezolucijom je naložena međusobna saradnja putem sporazuma o suzbijanju i sprečavanju terorizma i sankcionisanju izvršilaca terorističkih akata; sprečavanje i suzbijanje priprema i finansiranja terorističkih operacija; uskraćivanje utočišta licima koje planiraju, finansiraju i izvršavaju terorističke akte i njihovo sankcionisanje i međusobna razmena informacija radi sprečavanja terorističkih operacija. Nesporno je da je jednoglasno usvojenom rezolucijom 138 Saveta bezbednosti pokazao odlučnost u borbi protiv terorizma i na to obavezao sve članice svetske organizacije. Rezolucijom 1373 ta je odlučnost dodatno osnažena i dobila je i svoju organizacijsko-institucionalnu formu. Naime, Rezolucijom 1373 stvoren je *Protivteroristički odbor (Counterterrorism Committee)* koga čini svih 15 članica Saveta bezbednosti i na čijem čelu se nalazi savetnik glavnog sekretara UN-a, kome sve države članice podnose periodične izveštaje o preduzetim aktivnostima iz okvira protivterorističke politike svetske zajednice.

Pažljivija analiza sadržaja Rezolucije 1368 i kasnijih akcija koalicije stvorene na njenim osnovama upućuje na zaključak da je njen cilj onemogućavanje izvođenja budućih terorističkih akata. U tom pogledu svet je pokazao značajan stepen jedinstvenosti. Ipak, sprečavanje izvođenja konkretnih akata samo je jedan od elemenata terorizma kao fenomena u njegovoj ukupnosti. Terorizam je spoj politike i nasinja. Zbog toga je za njegovo iskorenjivanje neophodno eliminisati i *uzroke* koji dovode do terorizma. Rešavanje tog problema za međunarodnu zajednicu biće mnogo teže i mukotrpnije nego stvaranje koalicija za borbu protiv konkretnih terorističkih akata. U tom pogledu mnogo će teže biti postići jedinstvenost i saglasnost, a pitanje je i da li su neke države u svetu koje se suočavaju sa terorizmom uopšte i spremne na preispitivanje vlastitih politika i uzroka koji u svetu uopšte, i u konkretnim državama, dovode do terorizma.

3. Pranje novca i finansiranje terorizma - definicije i objašnjenja

Za većinu država pranje novca i finansiranje terorizma postaje pitanje od narastućeg značaja, a u vezi sa sprečavanjem, otkrivanjem i procesuiranjem. Sofisticirane tehnike koje se koriste za pranje novca i finansiranje terorizma samo još ova pitanja čine kompleksnijim. Tako sofisticirane tehnike mogu da uključe različite vrste finansijskih institucija, multiplicirane finansijske transakcije, korišćenje posrednika, kao što su finansijski savetnici, računovođe i dr; transfer u/kroz različite zemlje, kao i ko-

rišćenje različitih finansijskih instrumenata. Pranje novca je ipak u osnovi sasvim jednostavan metod. To je proces u kome se nezakonito stečeni prihodi pretvaraju u zakonito stečena sredstva i prikriva se njihovo izvorno poreklo. Isto tako i finansiranje terorizma ima sasvim jednostavan koncept, to je finansijska podrška, u bilo kojoj formi, terorista ili onih koji podstiču, planiraju ili imaju učešće u terorističkim aktima. Manje jednostavan koncept je ipak, definisanje samog terorizma zato što isti može imati značajne političke, religijske i nacionalne implikacije koje se razlikuju od jedne do druge države. Pranje novca i finansiranje terorizma često pokazuju sličnu prirodu koja većinom ima veze sa prikrivanjem i pretvaranjem.

Perači novca šalju nezakonito stečena sredstva kroz legalne kanale radi prikrivanja njihovog kriminalnog porekla, dok oni koji finansiraju terorizam vrše penos sredstava, koja mogu imati legalno ili ilegalno poreklo, na način na koji prikrivaju svoj izvor ili konačnu namenu, a to je podrška terorizmu.

Kada je novac opran, kriminalci profitiraju iz svojih aktivnosti, ali bivaju kažnjeni za prikrivanje kriminalnih radnji kojima dolaze do nezakonitih sredstava i pretvaranje nezakonito stečenih sredstava u zakonita. Slično, oni koji finansiraju terorizam bivaju kažnjeni zbog prikrivanja porekla ovih sredstava i pretvaranja u logističku podršku terorističkim napadima.

Pranje novca se može definisati na najrazličitije načine. Većina zemalja je prihvatila definiciju iz Konvencije UN protiv nezakonite trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine (Bečka konvencija)⁹ i Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (Palermo konvencija)¹⁰:

- konverzija i transfer imovine koja potiče iz bilo koje nezakonite aktivnosti, a radi prikrivanja nezakonitog porekla;
- prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, prenosa prava sa poštovanjem prava na privatnost;
- sticanje, posedovanje i raspolaganje imovinom, znajući da u vreme prihodovanja ista potiče od krivičnih dela.¹¹

Financial Action Task Force – FATF koji predstavlja međunarodnog tzv. *standard setter* (*standard setter*) u borbi protiv pranja novca¹²

⁹ <http://www.incb.org/e/conv/1988/>

¹⁰ <http://www.undcp.org/adhoc/palermo/convmain.html>

¹¹ Videti: Vienna Convention, articles 3(b) and (c)(i); Palermo Convention, article 6(i).

definiše pranje novca, ukratko kao proces kojim se prikriva nezakonito poreklo imovine, a radi „legitimizacije-ozakonjenja“ sredstava stečenih krivičnim delom.¹³

S obinom da je pranje novca uslovljeno predikatnim krivičnim delom, treba napomenuti da je Bečka konvencija prihvatila samo krivična dela u vezi sa ilegalnom prodajom narkotika kao predikatno krivično delo pranja novca. Međutim, samo nakon dve godine međunarodna zajednica je uvidela da predikatno krivično delo može biti i svako drugo krivično delo. Međutim, FATF je ipak definiciju Bečke konvencije proširio samo na teška krivična dela. Palermska konvencija zahteva od svih država koje su je ratifikovale da u svoja zakonodavstva uvedu najšire mogućnosti za predikatna krivična dela pranja novca.¹⁴

U svojim 40 preporuka za borbu protiv pranja novca, FATF je posebno mesto dao tehnikama i zakonskim definicijama pranja novca iz Bečke i Palermske konvencije i propisao 20 obaveznih krivičnih dela kao predikatnih.¹⁵

4. Finansiranje terorizma

Ujedinjene nacije su izvršile brojne napore, većinom u formi međunarodnih ugovora da bi se izborile sa terorizmom i mehanizmima koji se koriste za njegovo finansiranje. Još 1999. godine doneta je Međunarodna konvencija o sprečavanju finansiranja terorizma koja predviđa sledeće:

1. Svako ko izvrši krivično delo u smislu ove konvencije, ukoliko lice bilo kojim sredstvom, direktno ili indirektno, nezakonito i dobrovoljno, obezbeđuje ili sakuplja sredstva sa namerom da se ona mogu koristiti ili znajući da će ona biti korišćena, u potpunosti ili delimično, da se izvede:

- delo predviđeno kao krivično i propisano u listi aneksa ovog ugovora;
- bilo koje drugo delo sa namerom da prouzrokuje smrt ili nanese teške telesne povrede civilima ili bilo kojoj drugoj osobi koja nema nikakvo aktivno učešće u neprijateljstvu prilikom ratnih sukoba, kada je svrha takve radnje, po svojoj prirodi ili kontekstu takva, da zastrašuje stanovni-

¹² Videti: Chapter III, B., FATF.

¹³ FATF, What is money laundering?, Basic Facts About Money Laundering, http://www.fatf-gafi.org/MLaundering_en.htm.

¹⁴ The Palermo Convention, Article 2 (2), <http://www.undcp.org/adhoc/palermo/convmain.html>.

¹⁵ The Forty Recommendations, Rec. 1; http://www.fatf-gafi.org/pdf/40Recs-2003_en.pdf

štvo ili da prisiljava vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se suzdrži od nekog činjenja.

2. Da bi se navedeno delo smatralo izvršenim, nije neophodno da su namenska sredstva iskorišćena.¹⁶

FATF koji je poznat po svojim naporima u borbi protiv finansiranja terorizma (CFT)¹⁷ ne daje preciznu definiciju finansiranja terorizma u svojim 8 Posebnih preporuka za finansiranje terorizma. (*Special Recommendations*) donetih nakon 11. septembra 2001. godine. Međutim, FATF je zahtevao od svih država članica da ratifikuju i primene u svojim nacionalnim zakonodavstvima Konvenciju UN o sprečavanju finansiranja terorizma, i to je razlog zbog čega je pomenutu definiciju finansiranja terorizma iz ove konvencije preuzelo najviše zemalja u svoja nacionalna zakonodavstva.

Nakon što su Ujedinjene nacije 1999. godine donele Međunarodnu konvenciju o sprečavanju finansiranja terorizma¹⁸, a posebno nakon donošenja okvirne odluke o borbi protiv terorizma Evropske Unije¹⁹ većina evropskih država je u svojim zakonodavstvima inkriminirala finansiranje terorizma i terorističkih operacija. Ono u čemu se države razlikuju jeste način na koji je to inkriminisanje izvršeno. U većini država je propisano posebno krivično delo finansiranja terorizma, dok su npr. u Hrvatskoj sadržaji koji se odnose na finansiranje terorizma ugrađeni u odredbe o pripremanju krivičnih dela sa elementima terorizma. Prema albanskom KZ finansiranje terorizma označeno je kao jedan od oblika njegovog podržavanja. Posebno krivično delo je prikriivanje fondova ili sredstava kojima se finansira terorizam. Kvalifikovani oblik toga dela je njegovo izvršenje od strane službenog lica, odnosno ako je delo izvršeno više puta. Takođe je zabranjeno finansirati ili na drugi način materijalno podržavati lica prema kojima su primenjene mere protiv finansiranja terorizma.²⁰ U skladu sa članom 278d austrijskog KZ finansiranje terorizma sastoji se u obezbeđenju ili prikupljanju sredstava ili imovine sa namerom da oni budu isko-

¹⁶ International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999), Article 2, <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>

¹⁷ Videti: Chapter III, B., FATF.

¹⁸ Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o sprečavanju finansiranja terorizma, Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 16/2003.

¹⁹ Okvirna odluka Saveta EU o borbi protiv terorizma, Council Framework Decision on Combating Terrorism, 2002/475/JNA, Official Journal of the European Communities, 22.06.2002.

²⁰ CODEXTER, Profiles on Counter-Terrorist Capacity, Albania, izv. <http://www.coe.int>

rišćeni za izvršenje određenog terorističkog krivičnog dela. Za to je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina.²¹ Belgijski zakon u članu 140. propisuje kažnjivost obezbeđenja informacija ili materijalnih sredstava za terorističku grupu, kao i svako finansiranje njene aktivnosti ako izvršilac zna da takvo pomaganje doprinosi izvršenju krivičnog dela od strane grupe.²² Prema odredbi bugarskog KZ za finansiranje terorizma odgovorno je svako lice koje na bilo koji način, direktno ili indirektno, pripuplja ili obezbeđuje sredstva za izvršenje terorističkog krivičnog dela i svesno je, ili pretpostavlja, da će ta sredstva biti iskorišćena u te svrhe.²³ Posebno krivično delo finansiranja terorističkih aktivnosti predviđeno je i u slovenačkom KZ. U skladu sa članom 388a kažnjava se svako ko obezbeđuje ili prikuplja novac ili imovinu sa namerom da bude delom ili u potpunosti upotrebljena za izvršenje krivičnih dela otmice, otmice aviona ili broda, napada na bezbednost vazdušnog saboračaja, ubistva najviših državnih funkcionera, nasilja prema najvišim državnim funkcionerima, oružane pobune, terorizma, pozivanja na nasilu promenu ustavnog poretka, međunarodnog terorizma, ugrožavanja lica pod međunarodnom zaštitom, uzimanja talaca, ili drugog nasilnog postupanja kojem je cilj rušenje ustavnog poretka Republike Slovenije, prouzrokovanje težih smetnji u javnom životu ili ekonomiji, prouzrokovanje smrti ili teške telesne povrede lica koje aktivno ne sudeluju u oružavnom sukobu ili čiji je cilj zastrašivanje ljudi ili prisiljavanje države ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini, a za to je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Istom se kaznom kažnjava izvršilac toga dela i ako prikupljena ili osigurana sredstva nisu bila upotrebljena za izvršenje navedenih krivičnih dela. Ako je delo izvršeno u sastavu zločinačke organizacije kažnjava se kaznom zatvora od najmanje tri godine.²⁴ U krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine članom 202. propisano je krivično delo finansiranja terorističkih aktivnosti. Za to delo odgovara svako ko na bilo koji način, neposredno ili posredno, daje ili prikuplja sredstva s ciljem da se ona upotrebe ili znajući da će se upotrebiti, u celini ili delimično, za izvršenje sledećih krivičnih dela: uzimanje talaca, ugrožavanje lica pod međunarodnopravnom zaštitom, neovlašćeno pribavljanje i raspolaganje nuklearnim materijalom, piratsvo, otmica aviona ili broda, ugrožavanje bezbednosti vazdušne ili pomorske plovidbe, uništenje i

²¹ CODEXTER, Profiles on Counter-Terrorist Capacity, Austria, izv. <http://www.coe.int>

²² CODEXTER, Profiles on Counter-Terrorist Capacity, Belgium, izv. <http://www.coe.int>

²³ CODEXTER, Profiles on Counter-Terrorist Capacity, Bulgaria, izv. <http://www.coe.int>

²⁴ Kazenski zakonik, Uradni list Republike Slovenije 95/2004, čl. 388a

uklanjanje znakova službe bezbednosti vazdušnog saobraćaja, zloupotreba telekomunikacijskih znakova, terorizma, kao i za svako drugo krivično delo koje može prouzrokovati smrt ili težu telesnu povredu civilnog lica ili lica koja aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je svrha takvo delo, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje građanstva ili prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine, drugih vlasti ili međunarodne organizacije da nešto učine ili ne učine. Za to je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina.²⁵ Kao što je već navedeno, hrvatski KZ nema posebno krivično delo finansiranja terorizma. Međutim, novi KZ R. Hrvatske iz 2004. godine ugrađen novi član 187. stav 2. kojim se obezbeđuje kažnjavanje svakoga ko nabavlja ili prikuplja finansijska sredstva svestan da će se ona u potpunosti ili delimično koristiti za izvršenje određenih krivičnih dela protiv vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom, među koja spadaju i krivična dela sa elementima terorizma.²⁶

U našem krivičnom zakonodavstvu je krivično delo **finansiranje terorizma** prvi put uvedeno u KZ iz 2005. godine²⁷ (čl.393) i po sistematizaciji je smešteno u istu grupu krivičnih dela kao i međunarodni terorizam. Prema našem KZ-u ovo krivično delo može da izvrši svako ko obezbeđuje ili prikuplja sredstva namenjena za finansiranje krivičnih dela terorizma, međunarodnog terorizma i uzimanja talaca (čl.392 KZ). Počinitelac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina, a sredstva će biti oduzeta. Novim Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma²⁸ (član 2. stav 2) pod finansiranjem terorizma smatra se obezbeđivanje ili prikupljanje imovine ili pokušaj njenog obezbeđivanja ili prikupljanja, u nameri da se koristi ili sa znanjem da može biti korišćena, u celosti ili delimično:

- 1) za izvršenje terorističkog akta;
- 2) od strane terorista;
- 3) od strane terorističkih organizacija.

Pod finansiranjem terorizma smatra se i podstrekavanje i pomaganje u obezbeđivanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršenje terorističkog akta.

²⁵ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 3/03, 32/03, 37/03, 54/04,61/04, 30/05, 53/06, 55/06, čl. 202.

²⁶ Kazneni zakon RH, Narodne novine 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05. i 71/06. čl. 187a st. 2.

²⁷ Krivični zakonik RS, Službeni glasnik RS br. 85/2005.

²⁸ Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Službeno glasnik RS br. 20/2009.

5. Veza između pranja novca i finansiranja terorizma

Tehnike koje se koriste za pranje novca su suštinski iste kao one koje se koriste za prikrivanje izvora i namene kod finansiranja terorizma. Sredstva koja se koriste za podržavanje terorizma mogu da potiču iz zakonitih izvora, kriminalnih aktivnosti, ili iz oba izvora. Ipak, prikrivanje izvora finansiranja terorizma, nezavisno da li je on zakonit ili nije, je veoma važno. Ukoliko izvor može da se prikrije, on ostaje dostupan i upotrebljiv za sve buduće terorističke aktivnosti. Slično kao i kod pranja novca, licima koji finansiraju terorizam je veoma važno da prikriju izvor i na taj način ostanu neotkriveni.

Iz ovih razloga, FATF je doneo preporuke za države da propišu u svojim krivičnim zakonodavstvima krivično delo finansiranje terorizma, terorističke akte i terorističke organizacije, i da označe takva krivična dela kao predikatna dela pranju novca.

Prema stanovištu FATF-a specijalne preporuke u kombinaciji sa 40 preporuka o pranju novca predstavljaju osnovni okvir za prevenciju, otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Napori u borbi protiv finansiranja terorizma takođe zahtevaju od država da uzmu u obzir narastajući domašaj ovih preporuka i da uključe neprofitne organizacije, naročito dobrotvorne organizacije, da se uvere da se takve organizacije ne koriste, direktno ili indirektno za finansiranje ili podršku terorizmu. Takođe se preporučuje državama da pokušaju da iznađu alternativne načine prenosa novčanih pošiljki, kao što je *hawalas* sistem. Ovi napori se odnose i na iznalaženje mera koje treba preduzeti da bi se sprečilo korišćenje navedenih organizacija za pranje novca i finansiranje terorizma.

Značajna razlika između pranja novca i finansiranja terorizma je ta da sredstva koja se koriste za finansiranje terorizma mogu da potiču i iz legalnih izvora, za razliku od pranja novca gde izvor mora biti kriminalan uvek. Legalni izvori mogu biti donacije, poklone u gotovom novcu ili imovini organizacijama, na pomoć kao što su fondacije ili humanitarni fondovi koji su uslovljeni pružanjem podrške terorističkim aktivnostima ili terorističkim organizacijama. Ove razlike uslovljavaju donošenje posebnih propisa za suzbijanje finansiranja terorizma.

Po svojoj prirodi i pranje novca i finansiranje terorizma spadaju u tamnu brojku kriminaliteta i zbog toga nema nikakvih egzaktnih statističkih podataka. Perači novca ne dokumentuju širinu svojih operacija niti su dostupni iznosi profita, kao ni oni koji finansiraju terorizam. Ovo

je još više otežano činjenicom da se ove aktivnosti po pravilu realizuju prekogranično. Jedino MMF raspolaže najpribližnijim podacima o iznosu novca koji se „pere“ i on se na svetskom nivou kreće u rasponu od 2-5% svetskog dohotka. Koristeći 1996 statističkih podataka ovi procenti bi odprilike iznosili između 590 biliona američkih \$ i 1.5 triliona američkih \$.²⁹

6. Pranje novca

Osnovni problem za kriminalna lica i organizacije jeste pretvaranje velikih svota gotovog novca koji potiče od kriminalne delatnosti u prihode sa legitimnim poreklom.

Budući da su često u pitanju milionske svote u konvertibilnim valutama, njihovo polaganje na bankarske račune privlači pažnju, a samim tim i sumnju u poreklo novca.

Zbog toga se, nezakonito stečene svote novca nastoje prikriti nizom finansijskih transakcija i tehnika

U pranju novca postoje tri značajne faze :

1. **plasiranje (integracija)** u finansijske institucije, menjačnice, kockarnice, prodavnice i sl. (krijumčarenje novca; promena valute; konverzija gotovine u vrednosne papire; posredničke kuće- brokerske kuće koje se bave prodajom deonica i hartijama od vrednosti; gotovinske kupovine)

2. **uslojavanje** – je faza smišljena sa ciljem da oteža organima za sprovođenje zakona utvrđivanje traga i praćenja aktivnosti pranja novca.

Poznate metode su:

Konvertovanje gotovine u monetarne instrumente (korišćenje menica vučenih na banku i naloga za transfer novca.); *Materijalna sredstva kupljena za keš i potom prodana*

3. **integracij** predstavlja pokretanje prethodno opranog novca uglavnom kroz bankarski sistem i zbog toga novčana sredstva izgledaju kao normalni prihodi biznisa. Ugovori o prometu imovine; kompanije, kamuflačne firme i lažni zajmovi; Falsifikovani ili "naduvani" računi (podfakturisanje i nadfakturisanje) - perač novca osniva poslovnu delatnost u zemlji u kojoj se nezakoniti prihod stvara, ali i u zemlju u koju novac unosi i stavlja u promet. Naručuje robu i usluge vlastite kompanije u inostranstvu kojoj plaća naduvanim ili lažnim računima, i na taj način iznosi novac iz zemlje i legalizuje ga.

²⁹ Vito Tanzi, "Money Laundering and the International Finance System," IMF Working Paper No. 55/96 str.3.

Sve faze koje se pojavljuju kod pranja novca se pojavljuju i kod finansiranja terorizma. Međutim, u ovom procesu postoje i izvesne razlike koje se najbolje mogu videti u poslednjoj fazi – fazi integracije koja kod pranja novca podrazumeva kupovinu luksuzne robe i ulaganje u legalne poslove, a kod finansiranja terorizma ulaganje u fondove kojima se finansiraju terorističke aktivnosti.

Pranje novca i finansiranje terorizma se pojavljuju u svim državama sveta, a naročito u onim sa složenim finansijskim sistemima. Države sa pravnim nedostacima, neefikasnim sistemima i visokim stepenom korupcije su najčešće mete ovih aktivnosti i ni jedna država nije izuzetak.

Sprečavanje pranja novca je u Srbiji prvi put regulisano zakonom SRJ iz 2002. godine. Ovaj zakon je na veoma uopšten način u 32 člana regulisao predmetnu materiju, u kome je bilo propisano devet privrednih prestupa, devet prekršaja i krivično delo pranja novca. Uopšteno definisani pojmovi i nedovoljno jasno definisane obaveze banaka, PTT preduzeća, državnih organa, osiguravajućih društava i drugih institucija da predu-

zimaju radnje i mere na otkrivanju i sprečavanju pranja novca su razlog siromašne sudske prakse u ovoj oblasti.

Počev od 10. decembra 2005. godine do 27. marta 2009. godine u primeni je bio Zakon o sprečavanju pranja novca Republike Srbije koji je u 41 članu šire i jasnije definisao pojam pranja novca, proširio krug pravnih lica obaveznih da učestvuju u otkrivanju i sprečavanju pranja novca, uključujući i advokatsku delatnost, osnovao Upravu za sprečavanje pranja novca, kao organa u sastavu Ministarstva finansija i sankcionisao sa 16 provrednih prestupa i 16 prekršaja kršenje ovog Zakona.

Srbija se uključila u globalnu borbu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma donošenjem novog istoimenog zakona koji je u primeni od 27. marta 2009. godine. Novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma u skladu sa evropskim standardima u ovoj oblasti i međunarodnim konvencijama u 98 članova veoma precizno reguliše ovu materiju koja ne poznaje državne granice. To je razlog zašto zakon posebno insistira na međunarodnoj pomoći nadležnih organa u borbi protiv navedenih pojava.

Navedeni Zakon predviđa 52 privredna prestupa i isto toliko prekršaja za nepoštovanje svojih odredaba od strane svih onih koji su obavezni na njegovu primenu, a kao posebna vrsta prekršaja (njih ukupno 11) odnose se na kršenje odredaba ovog zakona od strane advokata.

Pranjem novca u smislu ovog novog zakona smatraju se sledeće aktivnosti: konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela, prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, mesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela.

Obveznici primene radnji i mera na sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma su banke, menjačnice, osiguravajuća društva, PTT preduzeća, brokersko-dilerska društva, revizori, poreski savetnici, posrednici u prometu nekretnina, preduzetnici, advokati i advokatska ortačka društva i drugi. Oni su obavezni da počev od 27. marta 2010. godine primenjuju mere kao što su poznavanje i praćenje poslova svojih klijenata, dostavljaju zakonom propisane informacije Upravi za sprečavanje pranja novca, da odrede iz reda zaposlenih ovlašćena lica za sprovođenje konkretnih obaveza iz ovog zakona, da vode i čuvaju niz zakonom precizno utvrđenih evidencija koje predstavljaju službenu tajnu i druge obaveze.

Posebnu pažnju Zakon posvećuje obaveznim vidovima i načinu provere identiteta fizičkog i pravnog lica, njihovih zastupnika, prokurista i punomoćnika od strane navedenih obveznika primene ovog Zakona, putem originalnih dokumenata ili overenih fotokopija, uz lično prisustvo

klijenta, uz naročito pojačane mere kod uspostavljanja *Loro-korespondentskog* odnosa sa stranom bankom koja ima sedište u državi koja ne primenjuje međunarodne standarde u ovoj oblasti, zatim u slučaju kada je klijent strani funkcioner itd.

Naročito je bitno istaći da Zakon zabranjuje vođenje anonimnih računa, štednih knjižica na šifru ili donosioca, kao i bilo kakvo vršenje usluga koje prikrivaju identitet klijenta. Zabranjuje se poslovanje sa "kva-zi" bankama, kao i prijem gotovog novca za prodaju roba ili vršenje usluga u vrednosti iznad iznosa od 15 000 eura, već samo preko računa.

Novina je i da su obveznici primene ovog Zakona dužni da u roku od tri dana od izvršene transakcije obaveste Upravu za sprečavanje pranja novca o svakoj transakciji u iznosu od 15 000 eura i više sa svim propisanim podacima o klijentima. Ova obaveza postoji i u slučajevima nižih iznosa kada postoje osnovi sumnje da se nekom transakcijom vrše pranje novca ili finansiranje terorizma. Jedini izuzetak za advokate od navedene obaveze, Zakon predviđa u slučaju zastupanja klijenta u sudskom postupku. Novi Zakon takođe precizno utvrđuje tajnost podataka, informacija i dokumenata, način njihovog korišćenja, kao i sadržaj obaveznih evidencija jer bi narušavanje poverljivosti istih moglo dovesti do kršenja Ustavom zagwarantovanih sloboda i prava građana.

7. Metode i tipologije pranja novca i finansiranja terorizma

Novac može biti opran na najrazličitije načine, počevši od deponovanja malih svota novca redovne (neupadljive) bankarske račune (za dalji transfer) za kupovinu i preprodaju luksuzne robe kao što su automobili, antikviteti i nakit. Nezakonito stečen prihod takođe može biti prenet kroz čitavu seriju kompleksnih međunarodnih finansijskih transakcija. Perači novca su veoma kreativni, čim jedan metod bude razotkriven, oni odmah pronađu drugi.

Različite tehnike pranja novca ili finansiranja terorizma se generalno mogu shvatiti kao metode i vrste (tipologije). Pojmovi - metode i tipologije, mogu se smatrati sinonimima. U bilo kom trenutku, nemoguće je precizno i tačno opisati različite metode koje se koriste za pranje novca ili finansiranje terorizma. Čak šta više, te metode se razlikuju od jedne do druge države zbog broja karakteristika ili faktora koji su jedinstveni za svaku državu, uključujući ekonomiju, složenost finansijskog tržišta, AML (Anti Money Laundering) režim, napore izvršne vlasti i međunarodnu saradnju. Osim toga, ove metode se stalno menjaju.

Ipak, različite međunarodne organizacije su izradile veoma dobra uputstva koja se odnose na tehnike pranja novca i finansiranja terori-

zma. Tako FATF u svojim izveštajima redovno obrađuje aktuelne metode i vrste pranja novca.³⁰ Osim toga, brojna regionalna tela FATF-a takođe obezbeđuju relevantne informacije o različitim metodama pranja novca u pojedinim regionima gde se one nalaze.³¹ Na kraju treba spomenuti i kompilaciju sto slučajeva koje se odnose na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma finansijskih jedinica koje je objavila Egmont grupa.³²

I pored postojanja različitih metoda pranja novca i finansiranja terorizma, sličnosti i razlike između ovih krivičnih dela postoje i najbolje se mogu videti u sledećoj tabeli:

	PRANJE NOVCA	FINANSIRANJE TERORIZMA
<i>Priroda novca</i>	Ilegalan	Legalan
<i>Izvori</i>	Nezakonito poreklo (novac potiče od krivičnog dela)	Donacije i popunjavanje postojećih fondova
<i>Transakcije</i>	Brzo prebacivanje novca sa računa na račun, preko granica, kroz regularne finansijske tokove, ulaganjem i podizanjem obrtnog kapitala	Obične transakcije (na nacionalnom i internacionalnom nivou)
<i>Kvantitet novca</i>	Velike svote novca	Male svote novca
<i>Motivacija</i>	Finansijska dobit	Vera u proklamovani teroristički cilj
<i>Faza u odnosu na krivično delo</i>	Faza po izvršenom krivičnom delu	Faza koja predhodi izvršenju krivičnog dela
<i>Otkrivanje</i>	Lakše	Veoma teško
<i>Zajednički faktori</i>	Iskorišćavanje finansijskih sistema-narušavanje ekonomije i ugrožavanje društva-globalni problem-inkriminisan	Iskorišćavanje finansijskih sistema-narušavanje ekonomije i ugrožavanje društva-globalni problem-inkriminisan

³⁰ Vidi: 2003–04 FATF Report on Money Laundering Typologies, http://www.fatf-gafi.org/pdf/TY2004_en.pdf and prior reports, http://www.fatf-gafi.org/FATDocs_en.htm.

³¹ See Chapter IV for a discussion of the FATF-style regional bodies.

³² <http://www.fincen.gov/fiui/action.pdf>. Videti: Chapter III, The Egmont Group.

8. Međunarodna saradnja u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma

Međunarodna pokretljivost i povezanost pripadnika kriminalnih organizacija raznih zemalja i njihova prekogranična kriminalna aktivnost ukazuje na neophodnost uspostavljanja operativne i efikasne saradnje policije, pravosudnih organa, službi bezbednosti i drugih nadležnih organa raznih zemalja, kao i smanjenje formalnosti na najmanju moguću meru. Nadležni organi za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u svakoj državi u cilju optimalnog obavljanja svojih zadataka finansijsko – obaveštajnog rada, moraju saradivati sa takvim organima iz inostranstva po principu reciprociteta, i to spontano i na zahtev. I razmena podataka sa inostranstvom treba da bude zakonom omogućena. Takođe je neophodno razviti dobru bilateralnu saradnju sa brojnim upravama protiv pranja novca i finansiranja terorizma u drugim zemljama, a takva saradnja treba da rezultira i podnošenjem krivičnih prijavi za krivično delo pranja novca ili finansiranja terorizma kako kod nas, tako i u drugim zemljama. U vezi sa međunarodnom saradnjom neophodno je istaći značaj 40 preporuka koje bi zemlje trebalo slediti a koje je donela Grupa finansijske akcije.³³

Najefikasnije operacionalne mere mogu biti one koje su usvojene i koje dozvoljavaju razmenu informacija i mogućih akcija koje prelaze nacionalne granice, a međunarodni ugovori nude mehanizme za uspešne dogovore na tom polju saradnje.

Eskalacija pranja novca i finansiranja terorizma doveli su do povećanja svesti o mogućim posledicama, odnosno efektima pranja novca. To je takođe dovelo i do donošenja tri Direktive EU o borbi protiv pranja novca. Sve ove direktive su kreirane tako da zaštite finansijski sistem i druge "prijemčive" profesije (kao što je advokatura) da ne budu zloupotrebljene za pranje novca i finansiranje terorizma. Takođe, stvaranje jednog jedinstvenog tržišta je unapredilo legitimne poslove, ali je i dovelo do toga da se povećaju mogućnosti za pranje novca i obezbeđivanje sredstava za druga krivična dela.

Prva Direktiva o prevenciji i korišćenju finansijskih sistema u svrhe pranja novca doneta je 10. juna 1991. godine (91/308/EEC). Kao što se iz naziva same Direktive može videti, prvobitna zabrinutost

³³ Najsnažnije industrijske zemlje su se dogovorile da treba preduzeti drastične mere radi sprečavanja pranja novca stečenog kriminalnim radnjama i to ne samo na nacionalnom, nego i na međunarodnom nivou. U tom cilju Grupa sedmorice je formirala - Grupu finansijske akcije sa predstavnicima zemalja članica koja ima zadatak da prati, proučava i donosi preporuke kako se boriti protiv pranja novca.

je bila ta da će kreditne i finansijske institucije biti korišćene za pranje novca stečenog kriminalnim aktivnostima, ugrožavajući na taj način celokupan finansijski sistem. Ova Direktiva je postavila okvir za drugu i treću direktivu. Ona je ustanovila ključne preventivne mere kao što su identifikacija klijenata/kupaca, čuvanje podataka i osnovni metod izveštavanja o sumnjivim transakcijama. Na ovaj način su države članice usvojile jedinstve pristup u borbi protiv pranja novca štiteći na taj način jedinstveno tržište EU. Saradnja se na nivou EU u vreme važenja i primene ove direktive bazirala na saradnji FATF-a sa drugim međunarodnim telima.

Druga Direktiva (2001/97/EC) je doneta 4. decembra 2001. godine. Cilj druge direktive je bio da usavrši postojeće odredbe koje preuzela iz Prve direktive i da popuni pravne praznine rukovodivši se sa 40 preporuka koje je usvojio Financial Action Task Force - FATF. Ove odredbe su dosledno usvojene. Savet Evrope je ovo smatrao kao neophodnim korakom da bi države članice mogle dobiti sve detaljne informacije o sumnjivim finansijskim transakcijama u najrazličitijim državama. Druga Direktiva je usvojila širu definiciju pranja novca, proširujući krug predikatnih krivičnih dela i na korupciju. Predikatna krivična dela kao što je prodaja narkotika, ilegalno krijumčarenje oružja i dr. su kriminalne aktivnosti kojima se dolazi do nezakonitih prihoda. Zbog toga se pranje novca smatra derivativnim - izvedenim krivičnim delom, naimе, pranje novca kao krivično delo može biti izvršeno samo ako je izvršeno neko predikatno krivično delo. Druga direktiva takođe je odredila ulogu i obaveze menjačnica, firmi za investiranje i prenos novca u borbi protiv pranja novca. Takođe je drugom direktivom određeno ko je nadležan za identifikaciju, praćenje, zamrzavanje, privremeno oduzimanje i konfiskaciju bilo koje imovine ili novca koji su u vezi sa kriminalnim aktivnostima. Druga direktiva je pokušala da odredi ulogu advokata kada učestvuju u finansijskim ili privrednim transakcijama. Ovo je naišlo na žestoko protivljenje u Evropskom Parlamentu. Smatralo se da bi se time povredila pravila o poverljivosti klijenta i potencijalno mogao narušiti integritet sudskog postupka. Zbog ovog protivljenja, advokati su ostali izuzeti od obaveze obaveštavanja nadležnih organa o podacima koje su dobili zastupajući ili braneći klijenta.

Treća Direktiva (2006/70/EC) je usvojena 26. oktobra 2005. godine, a njena primena je počela 01. avgusta 2006. godine. Ova direktiva je uzela u obzir sve izmenjene standarde FATF-a koji su se odnosili na pranje novca i finansiranje terorizma iz 2003. godine. Direktiva je po prvi put obuhvatila i neprofitne delatnosti i profesije kao što je advokatura. Od

svoje primene, direktiva je pooštrila režim borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Ona je naime postala primenljiva na advokate, notare, računovođe, agente, kazino klubove, kao i kompanije koje se bave davanjem kredita u svim slučajevima kada se radi o iznosu koji prelazi 15 000 eura. Za razliku od prve dve direktive, Treća je posebno regulisala pitanje finansiranja terorizma, propisujući posebne mere.

Treća direktiva je bila obavezna za države članice u smislu da im je ostavljen rok do kraja 2007. godine da je implementiraju u svoja nacionalna zakonodavstva. Prema pravu EU svaka država članica je odgovorna za primenu prava EU u okviru svog pravnog sistema. *Evropska Komisija* ima zadatak da obezbedi da sve države članice pravilno primenjuju propise EU i u tom kontekstu ima različita ovlašćenja ukoliko postoji neprihvatanje i neprimena prava EU. Komisija može da preduzme bilo koju akciju koju smatra prikladnom. Postoji prva faza koja prethodi sporu. U ovoj fazi se državi članici daje prilika da dobrovoljno prihvati zahteve postavljene u direktivi pre nego što Komisija pošalje formalno pismo kojim traži od države članice da u određenom roku mora da prihvati direktivu. Druga faza obuhvata davanje mišljenja Komisije zbog čega navodi svoje tvrdnje koje se odnose na to da država članica i dalje ne prihvata i ne primenjuje direktivu. Ukoliko i ova faza bude neuspešna, Komisija se obraća Evropskom sudu pravde (ECJ) (Article 226 of the EC Treaty). Ovo je predviđeno kao poslednja faza i korisiti se samo kao "poslednje sredstvo" i zavisi isključivo od diskrecione ocene Komisije. Oktobra 2008. godine Komisija je donela odluku da se obrati Evropskom sudu pravde zbog odbijanja Belgije, Irske, Španije i Švedske da primenjuju Treću Direktivu. Zahtev upućen Evropskom sudu pravde sadrži i zahtev za novčanim kažnjavanjem ovih država članica pored osnovne kazne. Decembra iste godine, Komisija se obratila sa istim zahtevom, ali koji se odnosi na Francusku i Poljsku.

Pored tri pomenute direktive, koje nesumnjivo igraju značajnu ulogu u međunarodnoj saradnji u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, postoje i druge mere EU kao što je ***Protokol uz Konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima*** od 16. oktobra 2001. godine. Ovim protokolom je uređeno pitanje upućivanja zahteva za informacijama o identitetu vlasnika bankarskih računa, zahteva za detaljnim informacijama u vezi sa ovim računima i bankarskim transakcijama i zahteva za nadzorom nad bankarskim transakcijama. Bankarska tajna nije osnov za odbijanje ovog zahteva, a isto tako nije ni činjenica koja se odnosi na fiskalno krivično delo. Zbog navedenog se ovaj protokol smatra centralnim u EU za borbu protiv pranja novca. U primeni je od 5. oktobra 2005.

godine. Međutim, i posle osam godina od potpisivanja od strane država članica i dalje u pet država nije u primeni³⁴, pa zbog toga i dalje nema potpune prekogranične saradnje čak ni kada je u pitanju pribavljanje podataka o bankarskim računima.

Na ovom mestu treba spomenuti i ***Konvenciju o pranju, traženju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji prihoda stečenih krivičnim delom*** – tzv. Varšavsku konvenciju. To je prvi primenljiv međunarodni ugovor koji se odnosi na prevenciju i kontrolu i pranja novca i finansiranja terorizma. Glavni „moto“ ove konvencije je da je ključna stvar za postizanje uspeha u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma brz pristup finansijskim informacijama ili informacijama o imovini koju poseduju kriminalne organizacije, uključujući tu i terorističke grupe. Konvencija sadrži osnovne principe saradnje oko podataka na bankarskim računima i pristupa bazama bankarskih podataka.

Evropska Unija je 25. juna 2003. godine³⁵ zaključila sporazum sa SAD-om o međusobnoj pravnoj pomoći. Ovaj sporazum sadrži veoma značajne odredbe o pristupu podacima na bankarskim računima i bankarskim bazama podataka. Zahteva SAD-a je bio taj da sa svim državama članicama EU razmeni „pisane instrumente“ sa ciljem da bi saznali na koji način odredbe ovog sporazuma mogu da se primene na bilateralnoj osnovi. Ovo je bio izuzetno vremenski dug proces, a Grčka je poslednja država koja je sklopila bilateralni sporazum sa SAD-om 24. juna 2009. godine.

³⁴ Estonia, Greece, Italy, Ireland and Luxembourg. For further details on ratifications and entry into force see

Supplementary memorandum (6) by the Home Office, p 191 .

³⁵ OJ L181 of 19 July 2003, p 34. Sub-Committee E (Law and Institutions) of this Committee conducted a full inquiry into this agreement at the time of its negotiation and conclusion: *EU/US Agreements on Extradition and Mutual Legal Assistance*, 38th Report, Session 2002–03, HL Paper 153,

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldselect/lddeucom/153/153.pdf>

*Tatjana Lukić, Ph.D., Assistant Professor
Novi Sad School of Law*

Money Laundering and Financing Terrorism (at EU level)

Abstract

For most countries, money laundering and terrorist financing raise significant issues with regard to prevention, detection and prosecution. Sophisticated techniques used to launder money and finance terrorism add to the complexity of these issues. Such sophisticated techniques may involve different types of financial institutions; multiple financial transactions; the use of intermediaries, such as financial advisers, accountants, shell corporations and other service providers; transfers to, through, and from different countries; and the use of different financial instruments and other kinds of value-storing assets.

In this article the author deals with money laundering and financing terrorism at EU level and Republic of Serbia. The techniques used to launder money are essentially the same as those used to conceal the sources of, and uses for, terrorist financing. Funds used to support terrorism may originate from legitimate sources, criminal activities, or both. Nonetheless, disguising the source of terrorist financing, regardless of whether the source is of legitimate or illicit origin, is important. If the source can be concealed, it remains available for future terrorist financing activities. Similarly, it is important for terrorists to conceal the use of the funds so that the financing activity goes undetected.

By their very nature, money laundering and terrorist financing are geared towards secrecy and do not lend themselves to statistical analysis. Launderers do not document the extent of their operations or publicize the amount of their profits, nor do those who finance terrorism. Moreover, because these activities take place on a global basis, estimates are even more difficult to produce.

In this article the author deals with definitions and explanations regarding money laundering and terrorist financing, the link between the

two, the processes (placements, layering, integration), methods and typologies. The stages of terrorism financing are also the same as money laundering but there are also some differences which the author of this article stress.

The author also deals with the instruments for cooperation in combat against money laundering and financing terrorism at EU level and in the relation between EU and USA. Money laundering and the financing of terrorism more often than not take place in an international context. Measures adopted solely at national or even Community level, without taking account of international coordination and cooperation, would have very limited effects. Cooperation at EU level has been based on cooperation with the FATF and other international bodies. There are also other relevant EU measures - the Protocol to the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters and the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism—the Warsaw Convention. It is the first comprehensive international treaty covering both the prevention and control of money laundering and the financing of terrorism.

Key words: money laundering, financing terrorism, European Union, Warsaw Convention, FATF